Отже, використання методу когнітивного моделювання дозволило отримати уявлення про когнітивну структуру прототипної комунікативної ситуації ризику і прийти до **висновку** про те, що узагальнений сценарій такої ситуації – не просто ланцюг подій, а радше взаємопов'язана каузальна низка дій суб'єктів дискурсивної діяльності, що беруть у ній участь. Він може розгалужуватись на безліч можливих шляхів розвитку, які, однак, сходяться в особливо характерних для цього сценарію вузлових точках. Для сценарію комунікативної ситуації ризику такими точками є вузли ВИБІР І ШАНС. Крім того, в **результаті** аналізу виявлено, що у дискурсі ризику актуалізується як мінімум дві когнітивні моделі: одна з них належить до структури предметно-референтної (метакомунікативної) ситуації ризику, а інша відображає процедурну (комунікативну) ситуацію спілкування. Інакше кажучи, модель узагальненого прототипного сценарію комунікативної ситуації ризику репрезентує дискурсивну діяльність суб'єктів цієї мовленнєвої взаємодії, якій притаманна лінгвокультурна специфіка.

Література

Апресян Ю. Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания // Вопросы языкознания. 1995. — №1. — С. 37-67. *Лакофф Дж., Джонсон М.* Метафоры, которыми мы живем / Джордж Лакофф, Марк Джонсон / Пер. с англ. / Под ред. и с предисл. А.Н. Баранова, Изд-е 2-е. – М.: Изд-во ЛКИ, 2008. – 256 с. *Макаров М.Л.* Основы теории дискурса. – М. : ИТДГК „Гнозис", 2003. – 280 с. *Фестингер Л.* Теория когнитивного диссонанса / Леон Фестингер / Пер. с англ. А. Анистратенко, И. Знаешева. — СПб.: Ювента, 1999. – 317 с. *Филлмор Ч.* Фреймы и семантика понимания: Пер. с англ. / Чарльз Филлмор // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1988. – Вып. XXIII: Когнитивные аспекты языка. – С. 52-93. *Чейф У. Л.* Память и вербализация прошлого опыта / Уїльям Л. Чейф // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XII. Прикладная лингвистика. – М. : Радуга, 1983. – С. 35-73). *Beck U.* Living in the World Risk Society / Ulrich Beck // Economy and Society, London: Routledge, Tailor & Francis Group. – 2006. – Vol. 35, No 3. – P. 329 – 345. *Dijk T.A. van.* Cognitive situation models in discourse production: the expression of ethnic situations in prejudiced discourse (chapter 4) // Teun A. van Dijk / Language and Social Situations. – New York…, 1985. – P. 61–79. *Dijk T.A. van, Kintsch W.* Strategies of Discourse Comprehension / Teun A, van Dijk, Walter Kintsch. – New York: Academic Press, 1983. – 413 p. *Fillmore Ch. J., Atkins B.T.* Toward a frame-based lexicon: the semantics of RISK and its neighbors / Ch.J. Fillmore, B.T. Atkins // Frames, Fields and Contrasts [ed. by A. Lehrer, E.F. Kittay]. – Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1992. – P. 75-102. *Kahneman D.* The Framing of decisions and the psychology of choice / D. Kahneman and A. Tversky // Science, New Series / Pub. By American Association for the Advancement of Science. – 1981. – Vol. 211. – No. 4481. – P. 453–458 . *Kovecses Z.* Emotion Concepts / Z. Kovecses // Springer Verlag. – Frankfurt-am-Main, 1990. – P. 34–56. *Lakoff, G.* Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind / George Lakoff. – Chicago and London : The University of Chicago Press, 1990. – 606 p. Oxford Paperback Thesaurus / Compiled by Betty Kirkpatrick. – Oxford: Oxford University Press, 1994. – 909 p. *Shank R. C.* Dynamic Memory: A Theory of Reminding and Learning in Computers and People / R. C. Shank. — Cambridge: Cambridge University Press, 1982. – 234 p. *Wierzbizka A.* Semantics: Primes and Universals / Anna Wierzbizka // Oxford: Oxford University Press, 1996. – 512 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу

Follett K. Eye of the Needle. – New York: Harper Collins Publishers, 2010. – 445 p. *Johanssen I.* The Face of Deception. – New York: Bantam Books, 1998. – 446 p. *Martini S.* The List. – New York: A Jove Book, 1997. – 451 p.

УДК 81'42: 007: 341

ХАЦЕР Г.О.
(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

КОГНІТИВНО-КОМУНІКАТИВНІ ПАРАМЕТРИ АМЕРИКАНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ ПРЕЗИДЕНТА БАРАКА ОБАМИ

У статті розглядається поняття «політичний дискурс», виокремлюються його головні характеристики. Проводиться дослідження когнітивно-комунікативні параметри американського політичного дискурсу на прикладі промов 44 президента Сполучених Штатів Америки Барака Обами. Окреслюються особливості саме комунікативних засобів президента Барака Обами.

Ключові слова: політичний дискурс, когнітивно-комунікативні параметри, лінгвосоціокультурне утворення, позитивно-конотативні лексичні одиниці, негативна конотація.

Хацер А.А. Когнитивно-коммуникативные параметры американского политического дискурса президента Барака Обамы В статье рассматривается понятие «политический дискурс», выделяются его основные характеристики. Проводится исследования когнитивно-комуниктивных параметров американского политического дискурса на примере речей 44 президента Соединенных Штатов Америки Барака Обамы. Определяются особенности именно коммуникативных средств Барака Обамы.

Ключевые слова: политический дискурс, когнитивно-коммуникативные параметры, лингвосоциокультурное образование, позитивно-коннотативные лексические единицы, негативная коннотация.

Khatser G.O. Cognitive and communicative characteristics of American political discourse of the president Barack Obama The article is dedicated to the notion "political discourse", singling out its main characteristics. The study of cognitive and communicative parameters of American political discourse on the example of speeches of the 44th American president Barack Obama has been fulfilled. Peculiarities of communicative means of Barack Obama are described.

Key words: political discourse, cognitive and communicative parameters, linguistic and social unity, lexical units with positive meaning, negative connotation.

Інтенсивний розвиток політичних технологій та засобів впливу на суспільну свідомість, розвиток засобів масової інформації, певна «відкритість» та демократизація політичної діяльності, сприяють підвищенню інтересу до політичної комунікації. У зв'язку з цим на території пострадянських країн та за їх межами зростає кількість публікацій присвячених політичній лінгвістиці в цілому. За останнє десятиріччя на перший план вийшли дослідження категорій політичного дискурсу, його функцій та ознак.

Мета цієї статті – дослідити когнітивно-комунікативні параметри політичного дискурсу на прикладі текстів промов американського президента Барака Обами.

Для реалізації мети дослідження були поставлені такі **завдання:**

– узагальнити існуючі визначення політичного дискурсу та дати своє;

– визначити функції політичного дискурсу;

– виявити основні ознаки політичного дискурсу президента Барака Обами;

– окреслити особливості комунікативних засобів президента Барака Обами.

Предметом статті є когнітивно-комунікативні особливості американського політичного дискурсу.

Об'єктом дослідження виступили промови американського президента Барака Обами: President Obama Remarks in Prague (Prague, April 5, 2009), President Obama's Inaugural Address (Washington, D.C., January 20, 2009), "The Country we believe in" (Washington, D.C., April 13, 2011), President Barack Obama Victory Speech 2012 (Chicago, November 7, 2012).

Поняття "дискурс" на даному етапі розвитку суспільства набуває широкого вжитку, наявність різноманітних визначень якого відносить його як до суспільного життя, політичної сфери, так і до різних сфер науки. Він є ефективним комунікативним явищем зі своїми особливостями, а також лінгвістичним феноменом, що вживається в науці.

На сьогоднішній час не існує загальноприйнятого визначення «політичний дискурс». Історія дослідження цієї проблеми сягає ще теоретичних розробок М. Вебера, в яких він досяг висновків про первинність феномена політичної влади над державно-правовими інститутами та неправомірність її ототожнення з механізмом державного управління. К середині XX ст. науковці розділилися на дві школи:

– інституційна (Р. Дарендорф, Д. Ланберг та інші), яка розглядала владу як сукупність об'єктивно існуючих інститутів та норм, що були спричинені соціальними відносинами та існують незалежно від будь-якої суб'єктивної волі та поведінки окремих індивідів;

– біхевіористична (Р. Барт, М. Фуко та інші), які приділяла головну увагу поведінці людей та соціальних груп при виконання власних функцій, їхня мотивація та форми поведінки [Павлуцька 2008. С. 220].

Найбільш вагомий внесок у дослідження влади крізь призму мови комунікації був зроблений представниками постструктуралістів та представниками соціологічного знання. Серед яких слід виокремити П. Бергера та Н. Лумана. Але навіть вони досліджували роль мови у якості інструмента соціальної. А не політичної організації суспільства.

На сучасному етапі широко використовується семіологічна методологія, яка дозволяє представити політичну владу як комунікативний процес при якому держава та її інститути здійснюють постійний регулятивний вплив за допомогою певних символів та знаків, які мають на меті визвати певну реакцію у адресата [Харламова 2004, с. 244].

Серед багатьох існуючих визначень поняття політичний дискурс виокремимо наступні:

– сукупність дискурсивних практик, що ідентифікують учасників політичної комунікації або формують її конкретну тематику [Баранов 2001, с. 246].

– комплекс мовленнєвих структур у певному лінгвістичному контексті – контексті політичної діяльності, політичних поглядів і переконань разом з її негативними проявами (наприклад, ухиляннням від політичної діяльності, відсутністю політичних переконань та ін.) [Опарина 2002, с. 20].

– будь-які мовленнєві утворення, суб'єкт, адресат або зміст яких корелює зі сферою політики [Шейгал 2000, с. 23].

– сукупність усіх мовленнєвих актів у політичних дискусіях, а також правил публічної політики, які оформилися відповідно до існуючих традицій і отримали перевірку досвідом [Касавин 2006, с. 7].

– формальний обмін обґрунтованих точок зору стосовно, які альтернативні курси дій слід приймати, щоб вирішити соціальні проблеми [Johnson 2000] .

У роботі під політичним дискурсом ми розуміємо: лінгвосоціокультурне утворення, яке відбувається при усному і писемному спілкуванні суб'єктів політичної сфери при реалізації їх соціально-рольових відносин.

До головних ознак політичного дискурсу відносять:

1. Змістова невизначеність внаслідок як семантичних (неоднозначність семантичних значень багатьох слів), так і прагматичних причин.

2. Опосередкованість ЗМІ.

3. Інституціональність – представницька, статусно-рольова комунікація в суспільних інститутах.

4. Варіювання по осі "інформативність - експресивність".

5. Ірраціональність і сугестія, вплив на емоції і підсвідомість.

6. Театральність.

7. Варіювання по осі "авторитарність - діалогічність" [Харламова 2004, с. 241].

У сучасному політичному дискурсі промова політика, його вміння переконувати аудиторію відіграє вирішальну роль у сприйнятті його виборцем. Рівень взаєморозуміння між адресантом і адресатом залежить від значення цих переконань і способу їх подання. Мовна особистість повинна вміти налаштовуватись до світогляду адресата, його звичок так, щоб можна було внутрішньо приєднатися до нього.

Одним з найбільш яскравих прикладів політичного дискурсу із значною кількістю новаторських рішень у плані змісту та формі представлення є політичний дискурс діючого 44 –го президента Сполучених Штатів Америки Барака Обами.

Промова являється головним інструментом політичного курсу Барака Обами серед інших комунікативних засобів впливу на суспільну свідомість. Промови президента викликають неабиякий інтерес та зацікавленість мас, про що свідчить створення веб-сайтів, присвячених їх розгляду та аналізу. Наприклад веб-сайт Obamaspeech.com репрезентує тексти 100 промов Барака Обами, починаючи з 2002 року. З січня 2009 року їх почали публікувати на сайті Білого дому.

У політичному дискурсі Президента США можна знайти характерні риси американського народу, які, на його думку, сприяють мобілізації потенціалу нації, направленого на подолання існуючих проблем. Він робить акцент на такі характеристики американського менталітету, як: - працьовитість; - сміливість, терпимість; - прогресивність; - патріотизм; - релігійність тощо. Наприклад у реченні

They toiled in workshops and settled the West; these men and women strove and sacrificed and worked till their hands were raw... [President Obama Remarks in Prague]

він використовує дієслово "toil", підкреслюючи його смислове навантаження словосполученням "till their hands were raw" і речення отримує такий смисл «*Вони важко працювали в майстернях і обживали Захід; ці люди боролися і приносили жертви, працюючи не покладаючи рук...».*

У ході дослідження промов Барака Обами було виявлено, що однією з найбільш вживаних лексичних одиниць є слово «*change»*. Наприклад:

1. It's time for us to change America [President Obama's Inaugural Address].

Настав час для змін в Америці.

2. I believe that as hard as it will be, the change we need is coming [President Obama's Inaugural Address*]*.

Я вірю в те, що незважаючи на труднощі, настануть потрібні зміни.

3. So let me explain what that change would come if I am President [President Obama's Inaugural Address].

Отже, дозвольте пояснити, які настануть зміни коли я стану Президентом.

В даному випадку лексема change також перекладається за допомогою граматичної трансформації іменником у множині «зміни», тощо.

Ще однією відмінною рисою політичних промов американського президента є використання стислих, простих речень та коротких слів. Так, проаналізувавши 150 речень, обраних методом суцільної вибірки, було виявлено, що кількість простих речень становить 67% від загальної кількості, а кількість простих слів дорівнює 71% від загальної кількості слів.

Цільова аудиторія промов Барака Обами, зазвичай, складається із людей різних верств населення, різних соціальних та етнічних груп. Для того, щоб зменшати відстань між собою та адресатами, президент навмисно використовує багато одиниць розмовної лексики. Крім цього, під час своїх виступів президент Барак Обама часто використовує при зверненні до аудиторії займенник першої особи множини «ми», що значно зближує його із аудиторією. Цей прийом допомагає йому залучити людей до вирішення певного питання, або звернути їхню увагу на певну проблему, відчуваючи себе ближчими до виступаючого:

Unity is how we shall overcome;

We have an empathy deficit when we're still sending our children …;

to recognize ourselves in one another; to understand that we are our;

brother's keeper; we are our sister's keeper; ... we are all tied together …[The Country We Believe In].

Як було виявлено, у своїх передвиборчих промовах Барак Обама говорить про Америку та її народ, використовуючи позитивно-конотативні лексичні одиниці. І навпаки, коли характеризує діяльність своїх політичних опонентів, він частіше використовує лексику з негативною конотацією. Так, наприклад, в промові, що відбулася в Денвері 28 серпня 2008 року, для характеристики політики Джорджа Буша він використовує такі негативно забарвлені лексичні одиниці, як *failure «провал, поразку», broken politics «невдала політика»*:

But the failure to respond is a direct result of a broken politics in Washington and the failed policies of George W. Bush [The Country We Believe In].

Але поразка є прямим результатом невдалої політики у Вошингтоні та невправних дій Джорджа Буша.

Про Джона Маккейна, свого головного конкурента в передвиборній гонці, в цій же промові він висловлюється ще різкіше:

And today, as my call for a time frame to withdraw our troops from Iraq has been echoed by the Iraqi government and even the Bush Administration, even after we knew that Iraq has a $79 billion surplus while we're wallowing in deficits, John McCain stands alone in his stubborn refusal to end a misguided war [Barack Obama's speeches].

І сьогодні, коли уряд Іраку і навіть Адміністрація Буша нарешті підтримали мій заклик вивести війська із Іраку, навіть після того як ми дізналися що їх прибуток складає $79 міліардів в той час коли маємо дефіцит, Джон Маккейн наполегливо відмовляється припинити цю помилкову війну.

Він говорить про політику Маккейна використовуючи словосполучення *stubborn refusal («наполеглива відмова»*), а його позицію щодо підтримки війни засуджує і виражає за допомогою епітета *misguided («помилкова»)*.

У передвиборчому дискурсі, окрім вживання лексики з позитивним або негативним значенням, часто використовуються непрямі прийоми впливу на аудиторію, такі як порівняння своїх характерних рис з негативними рисами опонентів:

Unlike John McCain, I will stop granting tax breaks to corporations that ship jobs overseas, and I will start giving them to companies that create good jobs right here in America [Barack Obama's speeches].

Використання цитат видатних діячів культури, відомих політиків, американських героїв в процесі комунікації підтверджує достовірність і точність інформації і тому впливає на адресатів:

…our second President, John Adams, noticed, "The United States has in itself no feature of enmity against the laws, religion or tranquility of Muslims" [Barack Obama's speeches].

...наш другий президент Джон Адамс зазначив: "Природі Сполучених Штатів не властива ворожість до законів, релігії або спокою мусульман".

Цією цитатою Барак Обама підкреслює дружнє відношення американського народу до мусульманського світу ("*no feature of enmity").*

В своїх політичних промовах президент також вживає афоризми, наприклад:

E pluribus unum – "Out of many, one" [President Obama Remarks in Prague].

А під час свого виступу в Росії президент Обама вирішив процитувати великого російського поета О.С. Пушкіна:

As Pushkin said,"Encouraging is needed in geometry just as much as poetry" [President Obama Remarks in Prague].

Як сказав Пушкін, "Натхнення необхідно в геометрії, як і в поезії".

Тим самим він підкреслює свою освіченість в історії російського народу, що автоматично імпонує російським слухачам.

Ще однією характерною рисою політичного дискурсу Барака Обами є згадування про власну сім'ю, друзів, людей, які підтримують його та сприяють його успіху. Прояв любові до дружини, турбота про дітей, подяка за підтримку друзям демонструють позитивні якості президента, що справляє значний вплив на аудиторію.

Логіка – це потужний інструмент впливу на людей. Обама майстерно оперує цим знанням при побудові своїх промов, використовуючи значну кількість «логічних» та «надійних» лексем та вербальних виразів, щоб прояснити свою точку зору, що він – єдиний вибір американського народу у надії на краще життя та позбавлення від болю та злиднів. Були виокремленні такі лексичні одиниці, що широко використовувалися президентом Бараком Обама у його інаугураційній промові: *stand together, speak with one voice, unity is how we shall overcome, all tied together, if we are honest with ourselves, all of us will be called upon, Walk with me, march with me* та інші.

З вищевикладеного можна зробити висновок, що політичний дискурс Барака Обами характеризується орієнтацією на загальнолюдські цінності та пріоритети американської нації, головними серед яких є патріотизм, єдність нації, мир і незалежність. Шляхом вживання лексичних одиниць з позитивною та негативною конотацією, використання прецедентних текстів, цитат, яскравих поетичних образів та вмілого застосування тактики аргументації президент досягає образності та експресії й маніпулює свідомістю аудиторії. Він підкреслює ідею домінування американського народу над іншими як взірця прав і свобод для народів світу. Крім цього, у його промовах широко використовуються непоширені прості речення, розмовна лексика та короткі слова замість громіздких та неоднозначних. Так, він з легкістю досягає поставленої мети, приближаючи себе до аудиторії.

У подальшому доцільним є дослідити перекладацькі прийоми, які можна використовувати при передачі промов президента Барака Обами українською мовою; провести аналіз його інаугураційних промов з точки зору критичного дискурсивного аналізу та системної функціональної граматики.

Література

Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику / А.Н. Баранов // МГУ им. М.В. Ломоносова. Филос. фак. – М.: Эдиториал УРСС, 2001.– 358 с. *Касавин И.Г*. Дискурс-анализ как междисциплинарный метод гуманитарных наук / И.Г. Касавин // Эпистемология и философия науки. – т. X., №4, 2006. – С.7. *Опарина Е.О.* Метафора в политическом дискурсе / Е.О. Опарина // Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования: Сб. науч. тр. / Отв. ред. и сост. Герасимов В.И., Ильин М.В. – М.: РАН ИНИОН, 2002. – С. 20-31. *Павлуцька В.О*. Політичний дискурс: особливості

та функції / В.О. Павлуцька // Вісник Житомирського державного університету. Випуск 39. Філологічні науки. – Житомир, 2008. – С.218-221. *Харламова Т.В.* Политический дискурс как отражение общественных процессов//Романо-германская филология. – Саратов: изд-во Саратовского университета. Вып.4 -2004. –С.240-245. *Шейгал Е.И.* Семиотика политического дискурса / Е.И. Шейгал. – М.: Волгоград: Перемена, 2000. – 367 с.: 23. Barack Obama's speeches [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://obamaspeeches.com *Johnson, David w. Johnson, Roger T.* "Civil Political Discourse in a Democracy: The Contribution Of Psychology". May 2000. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.co-operation.org/pages/contro-pol.html. President Obama Remarks in Prague, Czech Republic Address (April 05, 2009) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iipdigital.usembassy.gov/st/2009/04. President Obama's Inaugural Address (January 20, 2009) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iipdigital.usembassy.gov/st/2009/01/2009012. The Country We Believe In (November 7, 2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://planetpov.com/2011/04/13/the-country-we-believe-in-transcript/.

УДК 81'42

ШЛАПАКОВ О. С.
(Горловский институт иностранных языков ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»)

ДИСКУРС – ТЕКСТ, РЕЧЕВОЙ ЖАНР – ТЕКСТЕМА

У статті розглядаються і співвідносяться поняття «мовленнєвий жанр», «дискурс», «текстема», «текст». Залежно від ситуативного контексту та сама текстема може здобувати характеристики різних мовленнєвих жанрів, функціонувати як компонент різних за типом дискурсів. Це закономірно обумовило необхідність більш детального розгляду співвідношення зазначених понять, а також установлення принципів розмежування одиниць текстового і дискурсивного рівнів.
Ключові слова: мовленнєвий жанр, дискурс, текстема. текст.

Шлапаков О. С. Дискурс – текст, речевой жанр – текстема. В статье рассматриваются и соотносятся понятия «речевой жанр», «дискурс», «текстема», «текст». В зависимости от ситуативного контекста одна и та же текстема может приобретать характеристики разных речевых жанров, функционировать в качестве компонента различных по типу дискурсов. Это закономерно обусловило необходимость более детального рассмотрения соотношения указанных понятий, а также установления принципов разграничения единиц текстового и дискурсивного уровней.
Ключевые слова: речевой жанр, дискурс, текстема, текст.

Shlapakov O. S. Discourse – Text, Speech Genre – Texteme. In the article the concepts of "speech genre", "discourse", "texteme" and "text" are considered and correlated. Depending on a situational context the same texteme can obtain the characteristics of different speech genres and function as a component of various discourses. This determines the necessity for a more detailed examination of the correlation between the specified concepts, and setting principles of differentiation of the units of the text and discourse levels.
Keywords: speech genre, discourse, texteme, text.

Оперируя понятием ***«жанр речи»*** как исследовательской категорией, целесообразно (а в ряде случаев – абсолютно необходимо) выстроить коррелятивный ряд (ряды), включающий означенное понятие и так или иначе соположенные с ним термины: ***дискурс, текст, текстема***. Это связано, во-первых, с неоднозначным пониманием исследователями всех перечисленных терминологических единиц (причём нередко предлагаемые варианты толкований отражают явную взаимосвязь понятий, их своего рода «взаимопроницаемость»); во-вторых – с разным функциональным статусом одних и тех же коммуникативно-речевых структур, который последние приобретают в различных коммуникативных ситуациях.